

Deadpool a Wolverine: čo všetko ovplyvňuje výber vulgarizmov a ofenzívnej lexiky v dabingu?

Matej Laš

Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela
matej.las2@umb.sk

Kľúčové slová: audiovizuálny preklad, dabingový preklad, preklad vulgarizmov, kritika prekladu
Key words: audiovisual translation, dubbing translation, translation of vulgarisms, translation criticism

1 Úvod

Od kultúrneho obratu v translatológii (Bassnettová – Lefevere, 1990) sa okrem jazykového hľadiska kladie väčší dôraz na kultúrne faktory ovplyvňujúce jednotlivé typy prekladu. Kultúrne rozdiely totiž ovplyvňujú používanie jazyka a sú výsledkom rozdielnej spoločensko-historickej tradície danej kultúry. Pokiaľ hovoríme o ofenzívnej lexike a konkrétne o vulgarizmoch, problém netkvie v propozičnom¹ význame slov, ale v percepcii expresívnosti pri používaní vulgarizmov v jednotlivých registroch jazyka. Propozičný význam slov je totiž vo väčšine prípadov zanedbateľný, výnimku tvoria jedine vizuálne narážky, prípadne slovné hry.

V audiovizuálnom preklade a konkrétne v preklade dabingu navyše vstupujú do hry aj ďalšie faktory, z ktorých nie všetky z nich dokáže prekladateľ ovplyvniť – napr. tón hlasu herca. Cieľom tohto článku je na príklade stručnej autokritiky (Laš, 2019) zameranej na preklad vulgarizmov a ofenzívnej lexiky v dabingu k filmu *Deadpool a Wolverine* vysvetliť proces prekladu vulgarizmov a prostredníctvom neho vyvodiť všetky faktory, ktoré som pri prekladateľských rozhodnutiach bral ako prekladateľ dabingu do úvahy. Keďže ide o pomerne subjektívnu oblasť, budeme brať do úvahy aj recepciu dabingov slovenskými divákmi, ktorá nám pomôže poodhaliť jazykovú normu prijímajúcej kultúry. V nasledujúcej časti stručne predstavíme sériu *Deadpool* a potom zadefinujeme pojem vulgarizmov a vysvetlíme problémy vyplývajúce zo snahy o jeho hierarchizáciu.

2 Séria *Deadpool*

Na našu analýzu nie je potrebný detailný filmový rozbor daného diela, zameriame sa len na aspekty, ktoré rozoberáme v praktickej analýze sledovaných javov. Postava Deadpoola sa prvý raz objavila v komikse v roku 1991 a vytvorili ju Rob Liefeld a Fabian Nicieza, pôvodne ako vedľajšiu zápornú postavu – paródia na postavu Deathstroke (Slade Wilson) z DC komiksov, na ktorého meno Deadpool (Wade Wilson) aj odkazuje (Williams, 2015) –, ktorá však vďaka britkému zmyslu pre humor získala na popularite a od roku 1993 sa dočkala aj vlastnej komiksovej série (Misiroglu – Eury, 2006).

Z postavy Deadpoola sa postupne stal príklad antihrdinu, anarchistu, rebela, ktorý je neraz nepredvídateľný a rád šokuje, a autori z neho postupne spravili postavu, ktorej zámerom je parodovať trópy superhrdinov. Dôvodom jeho subverzívnych vlastností je svet, v ktorom absentuje zmysel existencie, možno ho tak považovať za existenciálneho antihrdinu. Typickým prvkom jeho komiksov a neskorších filmových adaptácií (2016, 2018) je prelamanie štvrtej steny, ktoré možno vnímať ako súčasť jeho identity či hľadania identity, keďže prostredníctvom tohto prvku vysvetľuje čitateľom, resp. divákovi svoje často amorálne činy (Erden, 2020).

¹ Vychádzame z Bakerovej typológie významov (2018).

Film *Deadpool a Wolverine*, objekt našej analýzy, je v poradí treťou voľnou adaptáciou filmových komiksov s Deadpoolom. Hrdina v ňom spája sily s Wolverinom zo série X-Men. Dostávajú sa do *Ničoty*, metaforického smetiska dejín zabudnutých superhrdinov. Tí im pomôžu nájsť cestu von a zachrániť Deadpoolov svet pred hrozbou zo strany odštiepenej sekcie organizácie TVA. Zasadenie deja do smetiska dejín superhrdinov ponúka tvorcom možnosť vrátiť starších superhrdinov a zároveň parodovať superhrdinské trópy, čo je štandardným prvkom a primárnym zmyslom postavy Deadpoola ako takého.

V rámci analýzy je v tomto prípade nutné zdôrazniť, že základným interpretačným prvkom je metatextový humor a prelamovanie štvrtej steny, kde postavy často odkazujú na reálny svet, reálnych hercov hrajúcich v danom filme alebo sa priamo prihovárajú divákovi.

3 Vulgarizmy a ich normatívne používanie z hľadiska recepcie kultúry na Slovensku

Z výskumu Národného osvetového centra z roku 2018 v hierarchickom Schwartzovom modeli hodnôt na základe štandardizovanej výskumnej vzorky slovenského obyvateľstva vyplýva, že z hľadiska hodnotovej orientácie sú najzastúpenejším prúdom obyvateľov na Slovensku konzervatívci s hodnotami konformita, tradícia a bezpečie (Mrva, 2018, s. 25). Z výskumu takisto vyplýva, že „tradičná kultúra“ má na Slovensku viac zástancov ako moderná (ibid., s. 59) a v návštevnosti kultúrnych inštitúcií je kino na treťom mieste, hneď po kultúrnych pamiatkach a podujatiach spájaných s tradičnou ľudovou kultúrou (ibid., s. 61).

Podľa inštitútu Hofstede Insights, ktorý porovnáva kultúry na základe Hofstedeho modelu kultúr, má Slovensko na binárnej opozícii *zdržanlivosť – pôžitkárstvo* hodnotu 28 (Hofstede Insights, 2024), čo znamená, že ide o zdržanlivú kultúru s relatívne prísnyimi spoločenskými normami, čo sa odzrkadľuje aj na očakávaniach spojených s kultúrnymi dielami. Tieto sociologické fakty o Slovensku sú pre prekladateľa dôležitým poznaním pri tvorení modelového čitateľa a pomáhajú mu zistiť, čo sa v preklade považuje za normu. Inými slovami, aj z týchto dôvodov ešte stále prevláda v majoritnom obyvateľstve názor, že do oblasti umenia, krásnej literatúry, ale aj obrazov a filmu, obscénnosti a vulgarizmy nepatria.² Ide o niektoré z kultúrnych dôvodov, pre ktoré vznikli rôzne pravdivé aj menej pravdivé mémy o slovenskom dabingu najmä od mladšej generácie,³ ktorá negatívne a často výrazne subjektívne a amatérsky kritizuje štylistickú nivelizáciu vulgarizmov.

Nami analyzovaný film je však predstaviteľom žánrového filmu, dokonca komiksu, teda nižšej kultúry, masovej, resp. popkultúrnej. Koncept opozície vysokej a nízkej kultúry je umelá konštrukcia, ktorá podľa Plencnera (2017, s. 82) poslúžila v období priemyselnej revolúcie príslušníkom vyšších spoločenských vrstiev na odlíšenie sa od ostatných sociálnych skupín s cieľom dokázať, že niektoré vrcholné diela kultúry sú len pre vyvolených jedincov. Tento fakt však nepopiera výrazne odlišné žánrové očakávania. Citované sociologické výskumy o všeobecne konzervatívnej spoločnosti navyše predstavujú len priemer slovenského obyvateľstva, ktorý sa nemusí stotožňovať s empirickým divákom filmu.⁴

Masová kultúra so svojím komerčným úspechom mala a má zásadný ideologický význam (ibid., 86), čo vo filme platí dvojnásobne (pozri napr. Ciel, 2017). A hoci si vysoká kultúra stále zachováva elitný charakter, podľa Plencnera (2017, s. 87) elitám čoraz viac záleží na tom, aby mohli participovať na masovej a populárnej kultúre, už len z dôvodu silného ideologického⁵

² Expresívne, obscénne a často vulgárne výrazy napr. v prostredí folklórnych tradícií majú však z tohto hľadiska výnimku a kognitívna disonancia je pri ich recepcii z tohto hľadiska priam žiaduca.

³ Ako dôkaz nám môžu poslúžiť napr. články *Refresheru*, ktorého čitateľmi sú najmä mladí ľudia, kde sa pozitívne opisuje vulgárny slovenský dabing. Pozri napr. Paulík, 2023 alebo Novosad, 2022.

⁴ Prevzaté a adaptované na film z Eco, 1995.

⁵ Pojem ideológia nepoužívame s negatívnymi konotáciami, ale ako systém myšlienok a ideálov, ktoré tvoria politickú teóriu a prax (Cambridge Dictionary, 2024).

vpłyvu. Príkladom môže byť film *Barbie* (2023), ktorý prostredníctvom masového žánrového diela populárne pertraktuje „elitárske“ témy ako feminizmus, triedne problémy či korporátne myslenie. Rovnakú participáciu môžeme sledovať aj na masovom popkultúrnom diele *Deadpool a Wolverine*, ktoré sa navyše aspoň navonok tvári subverzívne, poburujúco, a svoje vzopretie kultúrnym normám dáva najavo práve zvýšenou mierou vulgarizmov.⁶

Extrémna miera vulgárnosti môže v cieľovej kultúre naozaj pôsobiť subverzívne, obzvlášť v dabingu, ak sa zachová rovnaká miera expresivity z lingvistického hľadiska a nezohľadní sa hľadisko kultúrne. Z tohto hľadiska by sme pri istej dávke zovšeobecnenia mohli takýto typ filmu v našej spoločnosti prirovnávať k fenoménu tzv. hudobných siení (pozri Laš, 2020) v morálne reštriktívnom viktoriánskom Anglicku. Išlo o zábavu pracujúcej vrstvy spoločnosti, kde sa hovorilo to, čo sa vzpieralo spoločenským normám na verejnosti. Takisto išlo o silne konzervatívnu spoločnosť, ktorá však svoj konzervativizmus musela manifestovať najmä navonok.

Humor vo filme tak môže mať v cieľovej kultúre funkciu akejsi úľavy (Taflinger, 1996), keď sa smežeme sčasti aj preto, lebo môžeme uvoľniť normy freudovského superega. A naozaj, film v slovenskom dabingu môže sčasti pôsobiť ako návšteva krčmy, s ktorou sa používaný typ slovníka niektorých recipientov spája. Konzervatívnejších divákov tak môže pobúriť, pobúrenie je však zámerné, keďže sa film (a tým aj dabing) má vymykať norme.

Pri snahe zhodnotiť preklad predmetného filmu čo najvedeckejšie čelíme dvom problémom. Prvým je, že sme sami autormi prekladu, čo nám bráni pozrieť sa na text s odstupom. Preto sa pri jeho analýze zameriame skôr na vyexcerpovanie procesu, ktoré nás viedlo k jednotlivým prekladateľským riešeniam vulgarizmov. A tie nás privádzajú k ďalšiemu problému, ktorý problematizuje snahu vedecky zhodnotiť daný preklad. Ide o problém hierarchizácie expresívnosti vulgarizmov.

Ako píše Bendík (2023, s. 2), v slovenskom kontexte môžeme vulgarizmy charakterizovať ako „osobitný inventár jazykových prostriedkov s výrazne preexponovanou expresívnosťou, vulgárnosťou a obscénosťou, ktoré sa takmer výlučne používajú v hovorovej sfére a neoficiálnej komunikácii“. Ako sme už uviedli, propozičný význam (Baker, 2018) vulgarizmov je v kontexte ich použitia vo väčšine prípadov nulový. Výnimku tvoria len prípady, keď ide o slovnú hru, prípadne propozičný význam vulgarizmu súvisí s niečím, čo sa deje na plátne.⁷ Vulgarizmy tak majú najmä expresívny význam, keďže zvyšujú expresivitu výpovede. Problém je, že je priam nemožné definovať, čo vulgarizmus je a čo už vulgarizmus nie je. Pre mnohých recipientov môže byť vulgárne aj slovo *dodrbať*, pre iných je *chuj* bezproblémové, mierne expresívne slovo, niekto dokonca označí kamaráta v pozitívnom slova zmysle za *kokota*. Preto budeme v tejto analýze rozoberať skôr ofenzívnu lexiku, teda slová, ktorých zámerom je zvýšiť expresivitu výpovede nemajúcej propozičný význam.

Problém pri preklade spočíva v hľadaní ekvivalentu v kontexte, keďže vulgarizmus môže vyjadrovať širokú škálu emócií, od hnevu, pohrdania až po pozitívne emócie ako nadšenie alebo radosť. Ich použitie má tak, logicky, tiež rôzne typy funkcií, od snahy šokovať, byť agresívny či napr. až po snahu provokovať (Fernandez, 2006, s. 222).

Práve pre túto rôznorodosť funkcií a kontextového významu je snaha klasifikovať vulgarizmy podľa ich stupňa pomerne sisyfovská. O jediný nám známy pokus klasifikovať takýmto spôsobom vulgarizmy sa pričínal A. Zelený v *Najkratšom slovníku slovenského jazyka*

⁶ V skutočnosti ide o extrémne konformný film na úplne všetkých rovinách. Príkladom nech je scéna, kde sa hlavná záporná postava diela postaví z invalidného vozíka a je nútená zísť dolu schodmi „po svojich“. *Deadpool* komentuje, že ide zo strany tvorcov o ableizmus a že „si to slniečkári nepôjdu“. Paradoxne, týmto komentárom však z pragmatického významového hľadiska daný počin tvorcov skôr ospravedľňuje.

⁷ Napr. keď *Deadpool* v slovenskom dabingu vyhlási „Do psej matere“ a na plátne sa objaví pes, takže divák si štandardizovaný expresívny výraz intralingválne preloží aj do propozičného významu.

(1990 – 1991) a jeho kópia *Najkratší utajovaný slovník slovenského jazyka* (Janoštiak, 2001). Uvažuje o štyroch stupňoch vulgarizmov, od najsilnejších po najslabšie:

- 1) Tabu – podľa Zeleného sa veľmi zriedka objavujú v literatúre, zaraďuje sem slová, ako *chuj, jebať, kokot, piča*.
- 2) Silne vulgárne – sú takisto spoločensky neprípustné. Zaraďuje sem všetky deriváty slova *kurva*, pričom si nie sme istí, prečo toto konkrétne slovo vydělil ako slabšie.⁸
- 3) Vulgárne – táto lexika podľa Zeleného má miesto aj v literatúre a do istej miery sa toleruje aj v spoločenských situáciách. Ide o slová, ako napr. *srať, šťať, hovno, riť* a ich odvodeniny.
- 4) Slabo vulgárne – ide o posledný stupeň na pomedzi nižších hovorových výrazov a vulgárnych výrazov. Sú v hovorovej komunikácii pomerne tolerované. Ide o slová, ako *prdieť, fuňa, trť* a pod. (prebrané z Janoštiak, 2001, s. 3).

Autor zároveň sám pripúšťa, že uvedené delenie je približné (ibid.) a vždy je nutné vychádzať z konkrétneho použitia, kontextu a najmä recipienta. O niečo komplikovanejšia situácia však vyvstáva v dabingu, keďže nejde o text určený na čítanie recipientom, ale vulgarizmus je nejakým spôsobom interpretovaný dabingovým hercom, čo môže takisto zvýšiť alebo znížiť jeho expresivitu.

Tiež by som ešte zdôraznili, že v rámci konzervativizmu je nutné brať do úvahy aj religiozitu kultúry, v ktorej niektoré vulgarizmy spojené s religioznosťou (napr. *boha* a jeho deriváty) môžu byť recipientmi vnímané expresívnejšie ako slová, ktoré sú v uvedenom slovníku napr. na úrovni tabu či silných vulgarizmov.⁹ Takéto slová navrhujú D. Slančová a D. Maričová (2000, s. 195) nazvať blasfémickými pomenovaniami. Inými slovami, dochádza k ďalším komplikáciám, keďže samotné vyhodnotenie prekladateľských stratégií na zhodu, nivelizáciu či zosilnenie malo silne subjektívny vplyv, obzvlášť, keď ide o náš preklad.

4 Metodika

Metodika analýzy je založená na modeli, ktorý sme navrhli v práci o kritike prekladu (Laš, 2019). Konkrétne ide o autokritiku, keďže hodnotíme aspekty nášho vlastného prekladu, ale po úpravách úpravcom dabingu a režisérom dabingu. Podľa modelu je hlavným bodom akejkolvek kritiky prekladu vybrať si kľúč pôvodného diela, ktorý je zásadný pre interpretáciu diela ako takú.

Samotným zámerom diela je prostredníctvom pastiša vzdať hold superhrdinským filmom z dielne 20th Century Fox (*X-Men*, *Elektra*, *Blade* a pod.). Hlavným znakom pastiša (Nünning, 2006) je intertextualita, ktorá je tu prítomná v podobe rôznych popkultúrnych odkazov a metaodkazov na problémy filmového priemyslu. Pastiš možno považovať za subžáner paródie, vzdáva však textom (dielam), na ktoré odkazuje, hold. A za hlavný prvok paródie určite môžeme považovať humor. Preto je adekvátny prenos humoru, v tomto prípade prostredníctvom prekladu vulgarizmov, kľúčový na splnenie základnej funkcie diela: rozosmiať diváka. Vulgarizmy takisto môžu slúžiť na zdôraznenie „tvrdosti“ filmových charakterov, no v tomto špecifickom prípade plnia skôr funkciu subverzie popkultúrneho statusu superhrdinu a vôbec vážnosti superhrdinského žánru ako takého. Okrem toho ide o dôležitú tému, ktorá je v slovenských translatologických štúdiách analyzovaná len čiastočne, aj keď je generálne

⁸ Dôvodom môže byť nepriama konotácia na pohlavný orgán či sexuálnu aktivitu, kým v prípade slov zaradených do kategórie tabu je táto konotácia priama.

⁹ Konkrétne, v tomto projekte sme spočiatku pomerne frekventovane využívali vulgarizmus „boha!“ pre jeho akustické vlastnosti a konkrétne striedanie spoluhláska-samohláska-spoluhláska-samohláska, ktoré je možné využiť pri hereckom hlasovom výkone. Nakoniec sme po diskusiách v tíme, kde sa vyskytovali aj silne veriaci ľudia a zároveň fanúšikovia *Deadpoola*, zhodnotili, že pristúpime na minimalizovanie vulgarizmov súvisiacich s porušením druhého kresťanského prikázania.

veľmi populárna (napr. Bendík 2023, 2024). Druhým nosným prvkom diela sú popkultúrne referencie, na ktorých film takisto z veľkej časti stojí. Tie však nie sú predmetom nasledujúcej analýzy.

Daná analýza nemá za cieľ komplexne zhodnotiť celé dielo, ale len prvok prekladu vulgarizmov. V našom modeli (Laš, 2019) sa zdôrazňuje prepojenie kritiky prekladu s poznatkami translatológie a najmä sa volá po snahe kritikov prekladu ponúkať translatológii možné teoretické impulzy. Navyše, ako sme už rozoberali, zaujíma nás dynamickosť noriem dabingového prekladu a recepcia divákmi, pre ktorých, napokon, dabing vzniká. Z toho vyplývajú aj tri ciele tejto štúdie:

- 1) Frekvenčná analýza vulgarizmov a ofenzívnej lexiky v diele *Deadpool a Wolverine*.
- 2) Zhodnotenie faktorov ovplyvňujúcich proces prekladu vulgarizmov a ofenzívnej lexiky pre dabing.
- 3) Recepcia divákov zameraná konkrétne na preklad vulgarizmov. Tu ponúkneme aj našu recepciu, keďže je rozdiel odovzdať text v písanej podobe a potom ho vidieť realizovaný v samotnom dabingu. Posledná časť má ešte subjektívnejší charakter.

5 Frekvenčná analýza vulgarizmov a ofenzívnych výrazov

V tejto časti analýzy porovnáme počty vulgarizmov a ofenzívnych výrazov v pôvodnom jazyku a v preklade a pozrieme sa aj na frekvenciu ich výskytu vo vzťahu k minútáži filmu.

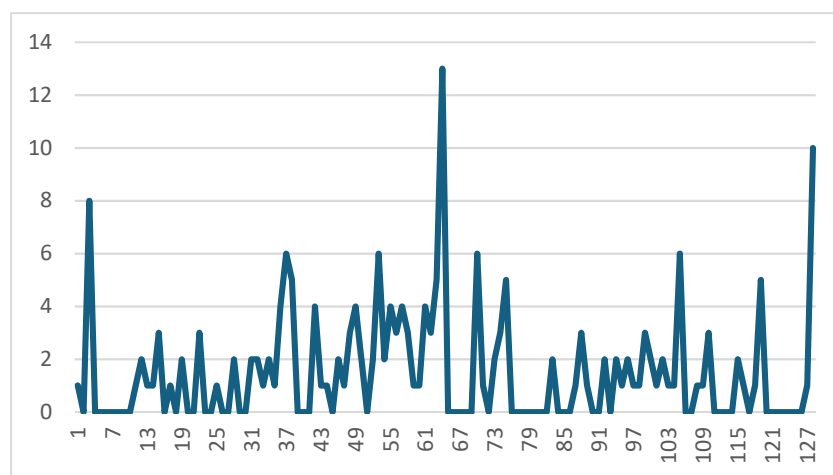
SK PREKLAD	POČET	EN ORIGINAL	POČET
jebať (pojebať, odjebať, dojebať, jebo, pojebaný, jebnutý, zajebať, najebať, jebačka, vyjebanci)	48	fuck (fucking, motherfucker, fuck off, fucker, dumb fuck, fuck-box, husk-fucked, fucked-face)	138
kurva (skurvený, skurviť, okamkurvažite)	45	shit (bullshit, shit-faced)	26
piča (piči, piče, pičusko, pičko, popiči, pičota, pičovanie)	30	bitch (son of a bitch), asshole	8
kokot	14	god (godforsaken, goddamn)	9
skapať	8	asshole	6
srať (dosrať sa, vysrať, posrať, sračka, sračky)	7	bub	5
degeš (paradegeš)	4	damn	4
kriste (Krista), riť, čurák, držať hubu	3	Jesus, prick, son of a bitch	3
do psej matere, drbnutý (vydrbanec), štať, našťat'	2	hell, screw, piss, slab, cunt, suck,	2
sukin syn, rozmrdať, retard, šulin, dement, žalud'ofil, hajzlík, blbeček, vajca, chuj	1	dumbass, moron, cum-gutter, idiot	1
Celkový počet	192	Celkový počet	220

Tabuľka 1 Vulgarizmy a ofenzívne výrazy použité v oboch jazykoch a ich počet

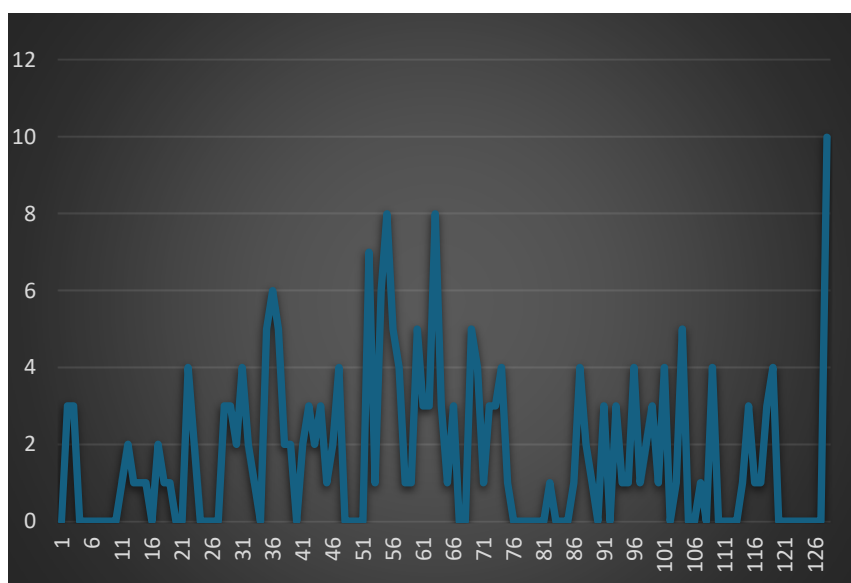
Najpoužívanejší vulgarizmus v pôvodnom jazyku je *fuck* a jeho deriváty. Obsahuje ho 63 % vulgarizmov z celkového počtu **220**. Ide suverénne o najpoužívanejšiu formu vulgarizmu a aj o najširokospektrálnejšie slovo z hľadiska významu a expresivity.

V slovenskom jazyku je vulgarizmov len o niečo menej, dokopy **192**. Slovenské vulgarizmy sú omnoho variabilnejšie. Najčastejším je sloveso *jebať* a jeho deriváty (**48**), čo je však len 25 % z celkového výskytu. Na podobnej úrovni (**45**) je vulgarizmus *kurva* (23 %) a s miernym odstupom aj podstatné meno *piča* (16 %). Aj samotných derivátov je v slovenčine

viac. Už len prvé tri najčastejšie vulgarizmy majú až **20** rôznych derivátov, kým anglické *fuck* má len **8**. Je to spôsobené prirodzenými rozdielmi medzi jazykmi a nutnosťou väčšej variability v slovenčine, kde môže opakovanie toho istého vulgarizmu znižovať divácky zážitok. Nasledujú schémy frekvencie výskytu.

Graf 1 Počet vulgarizmov a ofenzívnej lexiky vo vzťahu k minútáži filmu

Graf 2 Počet vulgarizmov a ofenzívnej lexiky vo vzťahu k minútáži filmu

Ako môžeme vidieť, hoci je celkový počet vulgarizmov v pôvodnom texte vyšší, môžeme pozorovať aj ich rovnomernejšie rozloženie. Na druhej strane, v slovenskom dabingu sú scény, kde počet vulgarizmov v jednotlivých minútach prevyšuje ich zodpovedajúci počet v anglickom jazyku. Môže za to napr. aj prekladanie slov ako *die* silne ofenzívnymi výrazmi ako *skapať* či neutrálneho *kill* ako *rozmrdať*. V samotných prekladateľských riešeniach sme brali do úvahy emócie danej scény, mimiku, gestiku a tóny hlasov samotných hercov, na základe ktorých sme napr. mieru jazykovej vulgárnosti zvýšili alebo znížili.

Menej rovnomerné rozloženie vulgarizmov však súvisí aj s našou snahou ponechať vo filme dlhšie pauzy bez vulgarizmov, aby sme ich sústavným používaním neznížili ich expresivitu. Toto súvisí s menej zaužívanou tradíciou vulgarizmov v dabingu na Slovensku. Preto vidíme v SK grafe tri vrcholy; najvyšší je v strede filmu, kde sa ich za minútu objaví trinásť.

Nepovažujeme za relevantné pokúsiť sa v tomto prípade o analýzu prekladov vulgarizmov v jednotlivých vetách, keďže, ako sme už uviedli, merať expresivitu je, obzvlášť v dabingu, pomerne komplikované a nemyslíme si, že by to mohlo v tomto prípade viesť k nejakým relevantným zisteniam.

6 Faktory ovplyvňujúce preklad vulgarizmov

Pri preklade vulgarizmov vo filme *Deadpool a Wolverine* sme v procese prekladu brali do úvahy nasledujúce faktory. Prvá kategória z nich súvisí s dabingovými špecifikami, druhá s médiom, teda s filmom ako takým. Základným faktorom, ktorý ovplyvňuje všetky ostatné faktory, je funkcia vulgarizmov, ktorá je v tomto prípade jednoznačne humorná. Tu uvádzame faktory, ktoré prekladateľ a, teda autora tohto textu, ovplyvňovali pri tvorení koncepcie prekladu vulgarizmov a ofenzívnej lexiky:

1) Faktory vyplývajúce z dabingu:

a. Zákon o audiovizii a rating

V prvom rade je nutné brať do úvahy to, aký je u nás vzťah štátu k role „dozorcu“ tradične konzervatívnych spoločenských hodnôt slovenského diváka kín. Aj na to slúži *Zákon o audiovizii* z roku 2015¹⁰ a, konkrétne, jeho tretia časť o ochrane maloletých. Zákon stanovuje jasné označovanie vekovej prístupnosti filmov, pričom zodpovednosť za označenie nesie distributér. Jedným z dôvodov na označenie filmu nedostupného pre maloletých je aj vulgárny jazyk. Jasne označiť takýto film musia aj samotné kiná, pričom prísnejšie musia dozerieť na filmy, ktoré sú na základe daného zákona označené ratingom 18+, čím je aj *Deadpool a Wolverine*. Už samotný rating tak pomáha prekladateľovi určiť si silu expresivity, ktorú si pri preklade vulgarizmov môže dovoliť. V tomto prípade z ratingu vyplýva úplná voľnosť, keďže už samotný rating naznačuje, čo divák môže očakávať.

b. Normy dabingového prekladu a sociálne faktory

V dabingu, ako aj v každej inej sfére prekladu, sú normy jazyka dynamické. Pomerne častá nivelizácia vulgarizmov v minulosti do istej miery súvisela s typom médií, ktoré dané diela vysielali, a aj s tradične konzervatívnejším príslušníkom kultúry. Máme na mysli nielen kiná, ale najmä televízie, kde k takýmto krokom akejsi sebacenzúry mohlo dochádzať aj z prísne nastaveného *Zákona o audiovizii*, ktorý však odzrkadľoval aj skutočný stav diskurzu na túto tému v spoločnosti. Na druhej strane tento diskurz zároveň modeloval.

S príchodom streamovacích služieb, akými sú Netflix, HBO Max, SkyShowTime či Disney+, sa aj norma dabingu začína postupne meniť. Príkladom môžu byť často diskutované slovenské dabingy seriálov, ako sú *Eufória*, *YellowJackets* (Bendík, 2024) či *Last of Us* (Bendík, 2023). Uvedené dabingy sú známe vysokou mierou vulgarizmov, ktoré slovenských divákov zaskočili, hoci vznikali zrejme aj v snahe vzoprieť sa tradícii slovenského dabingu. Tiež nepochybne vznikali v menej kontrolovaných podmienkach, keďže oba sa objavili na streamovacích platformách, kde je regulácia nižšia. Tak či onak, svojím prístupom otvorili priestor prípadným nasledovníkom, keďže divák už „šokovú terapiu“ zažil, a tak sa mu menia očakávania. Samozrejme, zmena normy je postupný proces. Vzhľadom na žáner filmu a očakávania diváka treba brať do úvahy aj sociologické fakty o slovenských divákoch. Norma nás v tomto prípade miestami nútila dôrazne kontrolovať expresívnosť, miestami ju aj znižovať, ako vidno z výsledkov frekvenčnej analýzy, a dosiahnuť tak výraznejšiu kultúrnu adekvátnosť. Zároveň sme však na základe uvedených dvoch seriálov neváhali pridať expresívnosť na miestach, kde sme to považovali za nutné.

¹⁰ Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/40/>> [Cit. 2024-20-09.]

c. Obmedzenia dabingového procesu

Tu máme na mysli najmä prácu, ktorú má na starosti dabingový úpravca (pozri Paulínyová, 2017; Makarian, 2005). Vo veľmi zjednodušenej podobe ide o synchronizáciu prekladu s artikuláciou herca. V prípade jednoslabičných vulgarizmov (ako napr. typického anglického *fuck*) je teda prekladateľ obmedzený počtom slabík. Samozrejme, počtom slabík repliky, nie vždy konkrétneho slova, keďže pri konštitutívnom posune dochádza k zmene slovosledu. Takisto v mnohých prípadoch, keď nie je tvár hovoriaceho na obrazovke, je dodržiavanie počtu a typu slabík voľnejšie. Nepochybne však ide o obmedzenie, ktoré má zásadný vplyv na zvolené prekladateľské riešenia. V prípade *Deadpoola* má prekladateľ istú výhodu, keďže vo väčšej časti filmu má *Deadpool* na tvári masku a nie je nutné klásť taký veľký dôraz na počet slabík, keďže nevidíme, ako sa mu hýbu ústa.

d. Rola dabingového herca

Pri uvažovaní o dabingu (Peréz – Hodáková, 2021; Paulínyová, 2017) sa do menšej miery pertraktuje rola samotného dabingového herca. Jeho úlohou nie je, samozrejme, len načítať preložený text, ale dané vety interpretovať a intersemioticky preniesť do hlasového výkonu. Inak bude recipient pociťovať expresivitu napr. dvojslabičného vulgarizmu, kde je dôraz na prvú slabiku alebo zámerne preexponovaný dôraz na slabiku druhú. V prvom prípade môže ísť o suché konštatovanie, v druhom o dôrazne humornú funkciu. To ovplyvňuje aj expresivitu vulgarizmu a sťažuje to jeho objektívne vedecké skúmanie. Písaný text totiž napokon interpretuje samotný dabingový herec, ktorého pri tom, samozrejme, riadi dabingový režisér. Jeho výber, diapazón hlasového herectva a aj farba hlasu sú takisto dôležité a pri jeho obsadení do danej roly ich síce nemusíme brať priamo do úvahy, lebo neovplyvňujú náš výber lexiky, ale majú výrazný vplyv na jej samotné vyznenie. Jeho rečový prejav je teda dôležitým prvkom ovplyvňujúcim to, či zamýšľanú funkciu daného vulgarizmu divák rozpozná alebo nie.

2) Faktory vyplývajúce z média (film):

a. Žáner a divák filmu

Ako píšeme v úvode článku, hoci je slovenský čitateľ z kultúrneho hľadiska skôr konzervatívne založený, neznamená to, že jeho očakávania sa nemenia v závislosti od žánru. Iný spôsob vyjadrovania očakáva v historickej oscarovej dráme a iný v metakomiksovom pastiši superhrdinských filmov. Obzvlášť, ak má žáner alebo daný okruh filmov v cieľovej kultúre už nejakú tradíciu, čo v prípade *Deadpoola* platí. Séria *Deadpool* je navyše známa svojím aspoň povrchovým vzpieraním sa sociálnym normám, a teda pre nás ako pre prekladateľov aj normám v dabingu.¹¹ S tým úzko súvisí aj modelový divák, ktorého si prekladateľ určuje a jedným z faktorov je práve žáner a zámer. Hoci existuje presvedčenie, ktoré je podložené aj čiastkovými výskumami (Wolkommerova, 2018), že mladšie generácie preferujú titulky, a teda bol predpoklad, že dabing je určený pre starších, konzervatívnejších divákov, naším modelovým divákom bol skôr divák mladší. Rozhodnutie sme si odôvodnili tým, že vulgarizmy zohrávajú dôležitú humornú funkciu, a tak môžu prilákať do kín aj mladších divákov, pretože počuť vulgarizmy vo vlastnom jazyku je expresívnejšie ako vulgarizmy v jazyku cudzom, nielen preto, lebo u nás nie je bežné používať vulgarizmy do takej miery ako v iných kultúrach, pre celkovú zdržanlivosť kultúry, takže by teoreticky mal byť dabing zábavnejší a poburujúcejší – čím sa zosilnia z nášho pohľadu obe hlavné funkcie diela. Vedeli sme, že do istej miery diváci zvyknutí na slovenský dabing film prijmú, preto sme sa pokúsili získať aj divákov mladších, práve vyššou mierou vulgárnosti.

¹¹ Takisto priznávame, že sme pri preklade pociťovali istú mieru eufórie z voľnosti zvolenej expresivity.

b. Audiovizuálne prvky

Prekladateľ interpretuje film na základe audiovizuálnych podnetov. Text scenára alebo dialógovej listiny je preňho nepostačujúci. Hlas pôvodných hercov, ich mimika, gestika, reč tela, to všetko ovplyvňuje, ako prekladateľ scénu vníma a akými štylistickými prostriedkami sa ju rozhodne preložiť. Prekladateľ totiž siaha po prenose pragmatického významu (Pošta, 2011), ktorý vyexcerpuje zo všetkých prvkov recepcie. Hlas môže určovať iróniu, hnev, humor, priateľskosť. Koniec koncov, 50 % informácií pochádza z reči tela,¹² takže sú pre správnu interpretáciu diela, identifikáciu funkcie vulgarizmov a ich adekvátny prenos do cieľovej kultúry kľúčové. Často pri volení expresívnosti výrazu rozhodovala práve reč tela či hlasový prejav pôvodného herca.

c. Charakterizácia postáv a ich tradícia v cieľovom kontexte

Tento faktor je prítomný aj v iných typoch prekladu. Každá postava musí mať vlastný štýl vyjadrovania, a aj keď dve rôzne postavy používajú anglické *fuck*, je nutné ich v slovenčine často rozlíšiť, keďže *fuck* je mnohovýznamové slovo s rôznou expresivitou (Pujol, 2006). Dnes sú vo svete komiksového filmu populárne rôzne multiverzá, v ktorých jednotlivé postavy hrajú rôzni herci, prípadne sa objavujú vo veľkom počte filmov. Preto ak jedna postava v minulosti v dabingu nepoužívala silné vulgarizmy, môže pôsobiť zvláštno, ak ich v novom filme používa a naopak. Samozrejme, berieme do úvahy aj vývin, ktorým postavy vo filme prechádzajú. V tomto filme vo všeobecnosti platí, že najväčší počet vulgarizmov používa titulná postava Deadpool, o niečo menší počet zasa postava Wolverina. Zaujímavosťou je aj postava Paradoxa, ktorá sa celý film zdráha použiť nadávku, no v záverečnej scéne, kde kulminuje jej rozhorčenie, nakoniec použije jednu z tých najtvrdších (*do piče*), čo má silný komický efekt.

d. Frekvencia výskytu vulgarizmov

Ako sme uviedli aj vo frekvenčnej analýze, prekladateľ pri veľkom výskyte vulgarizmov berie do úvahy aj ich rozloženie v čase, keďže veľké množstvo vulgarizmov v jednej scéne môže výrazne znížiť ich pôsobenie a aj humornú funkciu. Platí však aj opak, v niektorej scéne môže byť zámerom používať ich veľké množstvo a diváka zaujme až absurdný počet vulgarizmov, ktorého cieľom je preexponovať danú scénu. Toto je výsostne subjektívna záležitosť, ktorá je zameraná najmä na dojmy, keďže prekladateľ nemá možnosť pustiť ukážku filmu napr. skúšobným divákom, zapisovať si ich reakcie a podľa toho preklad meniť. Pokiaľ ide o ostatné postavy, pristupovali sme k nim podľa kontextu scény, nie vždy sme sa pri nich s dabingovým úpravcom zhodli.

S týmito faktormi sme vstupovali do procesu prekladu a spolu s režisérom a úpravcom dabingu (Jánom Strapcom) sme si určovali koncepciu prístupu k prekladu dabingu. Keďže išlo o film s ratingom 18+, v ktorom vulgarizmy zohrávajú dôležitú humornú funkciu, rozhodli sme preklad nenivelizovať, dokonca by sa dalo sporiť, či preklad dabingu nie je, naopak, výrazovo zosilnený vzhľadom na kultúrnu normu, teda ak považujeme za faktor ekvivalencie expresivity aj ekvivalenciu v rámci kultúr. Táto funkcia je však spätá s povrchovou funkciou búrania sociálnych noriem v samotnom analyzovanom diele. Navyše sa v zahraničí film nepropagoval len ako prvá „marvelovka“ s ratingom R, ale aj ako prvá „marvelovka“ s ratingom R od spoločnosti Disney a Disney ňou chcelo dokázať, že nebude oslabovať obscénny jazyk či scény, ako sa možno aj očakávalo. Hoci je norma v dabingovom preklade stále pomerne konzervatívna, predchádzajúce dabingy pre streamovacie služby ju postupne menia, samotné dielo je aspoň povrchovo poburujúce, a preto sme sa rozhodli pokračovať v stopách dabingovej

¹² Toto číslo uvádza Mehrabian (2017). Konkrétne uvádza, že 50 % informácií je prenášaných neverbálne, 38 % hlasovo a 7 % slovami. Uvedené hodnoty môžu byť dynamické aj v rôznych kultúrach.

paradigmy, ktorú nastolili predchádzajúce slovenské dabingy s cieľom sprístupniť dabing mladšiemu divákovi.

Treba ešte zdôrazniť, že prekladateľ nie je v procese dabingu jediný, kto vstupuje do rozhodnutí a nemá záverečné slovo. Do procesu okrem dabingového úpravcu a režiséra môžu vstupovať aj samotní herci, prípadne supervízor daného dabingu. Obvykle sa o finálnej podobe rozhoduje až pri samotnom nahrávaní, keďže prekladateľ nedokáže prispôbiť preklad všetkým výrazovým hlasovým kvalitám dabingového herca, a ak niečo „nesedí“, skúšajú sa iné alternatívy.¹³

7 Recepčia divákov

Distribúcia filmu v kinách vyvolala aj iný typ debaty. Z dôvodu vyššieho stupňa kontroly zo strany štátu boli kiná nútené klásť vyšší dôraz na kontrolu svojich divákov. Mnohí diváci boli rozčúlení, že sa ich deti na film nedostali ani v sprievode rodičov (Valentová, 2024). Daná situácia bola spôsobená aj tým, že u nás mal film rating 18+, kým napr. v Česku 15+. Ako tvrdí predsedníčka Komisie na ochranu maloletých Slavomíra Salajová, dôvodom je aj to, že v našej kultúre je vulgarizmus vnímaný prísnejšie ako v zahraničí a *Zákon o audiovizii* sa snaží pretaviť spoločenské vnímanie do legislatívneho jazyka (Valentová, 2024). Zároveň tu však vidíme istú „dieru“ v zákone, keďže napr. daný film bude po kinodistribúcii zverejnený aj na platforme Disney+, kde ho rodič môže pustiť dieťaťu bez akýchkoľvek obštrukcií, takže je minimálne nekonzistentné, aby v sprievode rodiča dieťa naň nemohlo ísť aj do kina.

V súlade s tým sa najmä na sociálnych sieťach objavili ponosy opakujúce mémy slovenského dabingu o nivelizovaní vulgarizmov. Reakcie sme sledovali na stránkach dabingforum.sk, Česko-Slovenská filmová databáza (csfd.sk), rôznych weboch s recenziami filmov a na sociálnych sieťach. Už v týchto diskusiách sa však začalo pomaly šíriť, že dabing diela nie je v tomto zmysle úplne „normatívny“: „Ktokoľvek tu tvrdí, že jedine v originálnom znení, tak absolútne nevie, čo hovorí. Mňa na to pozval brácho a najprv som bol rozčarovaný, že ideme na verziu z (sic!) dabingom. Dano Fischer (Deadpool) to však za mňa dal tak, že som v podstate 2 hodiny od smiechu nezavrel ústa“ či „ja nemam moc rad SK dabing, ale ozaj toto bolo celkom fajn“.¹⁴

Reakcie na dabing boli vo všeobecnosti pozitívne. O tom, aké dôležité v tomto diele vulgarizmy boli, svedčí aj fakt, že ak sa niekto vyjadroval k dabingu, tak vždy spomenul práve preklad vulgarizmov. Jediným viac kritizovaným prvkom bol u niektorých divákov výber dabingových hercov, kde sa nezachovala kontinuita z predchádzajúcich dvoch dielov.

Aj diváci na dabingforum.sk, ktorí výrazne kritizovali výber hlasov, však skonštatovali, že ide o dobrý dabing: „Musím ale jedným dychom dodať, že ide o výborný dabing“. Množstvo mladších divákov, ktorí vo všeobecnosti nie sú naklonení sledovaniu filmov v dabingu, hodnotili skúsenosť pozitívne: „Sk dabing na počudovanie vynikajúci“, „No, tak musím uznať (a robím to s údivom seba samého), že ku hodnoteniu prispel aj SLOVENSKÝ DABING! Tak popíči kurevsky jebnutý slovník som v podaní našich ešte nepočul! Rešpekt“ alebo „Obrovskou výzvou filmu je aj slovenský dabing. Pri neuveriteľne sprostej predlohe sa utrhlí tvorcovia dabingu veľmi (ne)slušne, ale zachytili z originálu fakt veľa drsných hlášok. Potešila aj pestrá zmes hlasov, takže ak chcete otestovať, kam sa posunul slovenský dabing po rokoch... na druhé videnie mi celkom sadoť“ (Korec, 2024).

K nadmernej vulgárnosti sa objavili aj negatívne postoje. Napr.: „ziaľ som to videl so slovenským dabingom. Svojou explicitnou maximalnou vulgaritou takmer v každej vete takmer od všetkých postav, používajúc dokola kompletnu sadu najhorsich slovenských nadavok mi

¹³ Viac o procese prekladu pozri Paulínyová (2017).

¹⁴ Recenzie nechávame v presnom znení s gramatickými či štylistickými chybami, prípadne aj bez diakritiky.

celkom pokazilo dojem z filmu. Ovela lepsie by spravili, keby volili miernejšie formy prekladu. Ako v slovenských divadlách, keď už nevedia zaujať dejom tak sa snazia zaujať neprimeranou vulgaritou...“, ktoré aj spustili diskusiu o ekvivalencii: „ak sa mal dabing trafiť a byť verný originalu, toto bola jediná cesta. Keďže už aj original je dosť sprostý (viac ako 100 vulgarných viet / výmen / dialogov), autori zvolili tento postup. Ak by išli inou cestou, od základu by sa vzdialili - takže je to dane tým čo sa vlastne natocilo.“ (Korec, 2024). Na základe uvedeného tak možno konštatovať, že aj keď vo všeobecnosti bol preklad vulgarizmov prijatý pomerne dobre, diváci zvyknutí na nivelizačný charakter slovenského dabingu vnímali preklad ako príliš expresívny a príliš vybočujúci z normy.

Z hľadiska návštevnosti film na Slovensku zaznamenal úspech. Podľa údajov Únie filmových distribútorov Slovenskej republiky ho navštívilo viac ako 158 000 divákov, takže mu v rámci zahraničnej produkcie patrí v roku 2024 miesto v rebríčku top piatich najnavštevovanejších filmov (Únia filmových distribútorov, 2024). Žiaľ, hoci sme sa snažili Úniu skontaktovať, nedostali sme odpoveď na otázku, koľko divákov navštívilo film s dabingom a koľko s titulkami.

8 Naša recepcia

Keďže prekladateľ nemá vždy možnosť vidieť alebo zasahovať do finálneho dabingového produktu a jeho preklad slúži často skôr ako predloha, ktorá sa následne výrazne upravuje, rozhodli sme sa navštíviť kino a sledovať film a jeho divácku recepciu ako prostý pragmatický experiment. Všetky nasledujúce postrehy sú poznámky priamo zo sledovania filmu v kine Cinemax v Banskej Bystrici.

Na film sme do kín išli dvakrát, aby sme sa mohli stretnúť jednak s väčšou vzorkou divákov, ale najmä preto, aby sme videli dve výrazne odlišné vzorky divákov. Najprv sme išli na predpremiéru hneď 24. júla, pretože sme správne očakávali, že ju navštívia práve fanúšikovia superhrdinských filmov, Marvelu či samotného Deadpoola, ktorí sa viac podobali našim predstavám o modelových divákoch. Z nášho subjektívneho pozorovania mal film u týchto divákov úspech, pričom najčastejšie sa zabávali na popkultúrnych referenciách, ktoré ako fanúšikovia univerza adekvátne rozšifrovali a pochopili, a takisto aj na vulgarizmoch.

Tie ich možno zozáčiatku filmu zaskočili a v niektorých scénach sme ich subjektívne vnímali ako príliš frekventované, čím sa nivelizoval ich „šokový vplyv“ a nemali taký úspech. Rovnako sme negatívnejšie vnímali frekventovanosť vulgarizmov pri postave Wolverina, ktorá je v našom kultúrnom kontexte pomerne známa, a preto sú aj dlhoroční fanúšikovia zvyknutí na istú mieru nivelizácie. Zároveň má v treťom akte Wolverine scénu, kde vysloví vulgarizmus a Deadpool to komentuje slovami, že si akosi navykol na mládeži neprístupný svet. Preto sme vnímali, že počet vulgarizmov sa mal u tejto postavy skôr postupne zvyšovať. Na druhej strane však chápeme aj argument, že konkrétny variant Wolverina sa objavil v takej životnej situácii, že sú dané vulgarizmy pri jej charakterizácii opodstatnené.¹⁵

Druhú návštevu kina sme realizovali 15. augusta, keď už na film chodili skôr mainstreamoví diváci, keďže väčšina fanúšikov ho už v tom čase videla. To sa výrazne odrazilo aj na reakciách divákov, ktorí nechápali mnohé popkultúrne referencie. Na druhej strane, funkciu vulgarizmov dokázali vnímať veľmi podobne, a ak v nej nastali nejaké problémy, boli rovnakého charakteru ako pri prvom sledovaní (frekvencia v jednotlivých scénach).

Vo všeobecnosti sa však domnievame, že zameranie koncepcie na mladšieho diváka, fanúšika superhrdinských filmov, bolo v tomto prípade dobrou voľbou, keďže vzopretie sa „norme“ nivelizácie, podobne ako seriály *Last of Us*, *Yellowjackets* či *Eufória*, išlo v ústrety

¹⁵ Pri odchode z kina sme išli za skupinkou mladších divákov a podarilo sa nám identifikovať nasledujúci rečový prejav: „Dobré to bolo, aj v tom dabingu.“

práve týmto divákom, ktorí tak aspoň sčasti prehodnotili svoj veľmi negatívne naladený postoj k slovenskému dabingu.

9 Závěry analýzy

Z uvedenej analýzy frekvencie recepcie a faktorov ovplyvňujúcich preklad vulgarizmov a ofenzívnej lexiky v dabingu možno uviesť, že okrem funkcie dabingu v skúmanom diele, teda humoru, vplývajú na preklad vulgarizmov v dabingu nasledujúce faktory:

1) Faktory vyplývajúce z dabingu:

- a. Zákon o audiovizíi a rating
- b. Normy dabingového prekladu a sociálne faktory
- c. Obmedzenia dabingového procesu
- d. Rola dabingového herca

2) Faktory vyplývajúce z média (film):

- a. Žáner a divák filmu
- b. Audiovizuálne prvky
- c. Charakterizácia postáv a ich tradícia v cieľovom kontexte
- d. Frekvencia výskytu vulgarizmov

Popri nich by sme ešte na základe analýzy, sledovania recepcie divákov a aj našej vlastnej recepcie v prípade humornej funkcie zdôraznili práve faktor **frekvencie výskytu vulgarizmov**, ktorý považujeme za kľúč k recepcii dabingu s cieľom maximalizovať funkčnosť vulgarizmov. Tento faktor je veľmi dynamický, pretože úzko súvisí s normou vnímania vulgarizmov vo filme v cieľovej kultúre. Veľká frekventovanosť vulgarizmov v jednotlivých scénach po čase jednoducho nivelizuje ich šokovú silu, a tým aj humornú funkciu. Je preto nutné pracovať aj s pauzami, kde sa možno jednotlivé vulgarizmy nivelizovať budú, aby zasa v nasledujúcich scénach mohli mať na divákov rovnako silný vplyv.

Tiež sme zistili, že preklad vulgarizmov si v slovenčine vyžaduje väčšiu variabilitu zvolených prekladateľských ekvivalentov, čo dokazuje v tabuľkách uvedený výpočet jednotlivých vulgarizmov.

Ako dôležitý vnímame smerom do budúcnosti výskum recepcie, ktorý nám môže pomôcť lepšie zachytiť normu dabingového prekladu. Je nutné vykonať veľký recepčný prieskum názorov divákov kín, televízií a streamovacích platforiem a korelovať výsledky najmä s vekom divákov, vďaka čomu by si potom prekladateľ mohol precíznejšie stanoviť koncepciu prekladu.

Literatúra:

- BAKER, M. (2018): *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Third Edition. Abingdon – New York: Routledge.
- BASSNETT, S. – LEFEVERE, A. (1990): *Translation, History and Culture*. London: Printer Publishers.
- BENDÍK, L. (2023): Preklad expresívnej lexiky v audiovizuálnom diele *The Last of Us*: Dabing verzus titulky. In: *Nová filologická revue*, 15/2, s. 1–24.
- BENDÍK, L. (2024): Šesť idiolektov, jeden seriál: komparatívna analýza prekladu vulgarizmov v seriáli *Yellowjackets*. In: *Nová filologická revue*, 16/1, s. 140–162.
- CIEL, M. (2017): *Film a politika. Ideológia a propaganda v slovenskom filme 1939-1989*. Bratislava: Vlna.
- ECO, U. (1995): *Interpretácia a nadinterpretácia*. Bratislava: Archa.
- ERDEN, Y. J. (2020): There Is a Man ... with a Typewriter: Deadpool as Existential Antihero, Breaking the Fourth Wall of Meaningful Existence. In: T. Giddens (ed.): *Critical Directions in Comics Studies*. Jackson: University Press of Mississippi, s. 54–76.

- FERNÁDNEZ DOBAO, A. (2006): Linguistic and Cultural Aspects of the Translation of Swearing: The Spanish Version of *Pulp Fiction*. In: *Babel Revue internationale de la traduction*, Február 2006, s. 222–242.
- LAŠ, M. (2019): *Kritika umeleckého prekladu na Slovensku včera a dnes*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum.
- LAŠ, M. (2020): *Dejiny britského televízneho humoru v historicko-kultúrnej perspektíve (Od impéria k brexitu)*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum.
- MAKARIAN, G. (2005): *Dabing: Teória, realizácia, zvukové majstrovstvo*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV.
- MARIČOVÁ, D. – SLANČOVÁ, D. (2000): Vulgarizmy v súčasnej (mestskej) komunikácii. In: S. Ondrejovič (ed.): *Sociolinguistica Slovaca, Mesto a jeho jazyk*. Bratislava: Veda, s. 194–203.
- MEHRABIAN, A. (2017): *Nonverbal Communication*. New York: Routledge.
- NÜNNING, A. (2006): *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: HOST.
- PAULÍNYOVÁ, L. (2017): *Z papiera na obraz: Proces tvorby audiovizuálneho prekladu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- PEREZ, E. – HODÁKOVÁ, S. (2021): *Kontúry filmového prekladu a tlmočenia: základné teoretické koncepty a východiská*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.
- PLENCNER, A. (2017): Teória kultúrnych úrovní. In: *European Journal of Media, Art & Photography*, 1/2, s. 67–91.
- POŠTA, M. (2011): *Titulkujeme profesionálne*. Praha: Apostrof.
- WOLKOMMEROVA, M. (2018): *Dabing ako rozhodujúci faktor pri recepcii audiovizuálneho diela?*. [Diplomová práca.] Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- ZELENÝ, A. (1990 – 1991): *Najkratší slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Archa.

Internetové zdroje:

- HOFSTEDE, INSIGHTS (2024): *Country Comparison Tool: Slovakia*. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://www.theculturefactor.com/country-comparison-tool?countries=slovakia>>
- „Ideology,“ Cambridge Dictionary. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ideology>>
- JANOŠTIK, J. (2001): *Najkratší utajovaný slovník slovenského jazyka (pre celú rodinu)*. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <https://xsimi.cz/wp-content/uploads/2011/01/najkratsi_utajovany_slovník_slovenskeho_jazyka.pdf>
- KOREC, M. (2024): *Deadpool & Wolverine (Filmová recenzia)*. In: *Kinema*, 27. 7. 2024. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://www.kinema.sk/filmova-recenzia/39476/deadpool-a-wolverine.htm>>
- MISIROGLU, G. – EURY, M. (2006): *The Supervillain Book: The Evil Side of Comics and Hollywood*. Canton: Visible Ink Press. [Cit. 2025-08-06.] Dostupné na internete: <<https://archive.org/details/supervillainbook0000gina/page/90/mode/2up>>
- MRVA, M. (2018): *Kultúra a hodnotová orientácia obyvateľov Slovenskej republiky (správa z výskumu)*. Národné osvetové centrum. [Cit. 2024-21-09.] Dostupné na internete: <<https://www.nocka.sk/wp-content/uploads/2018/09/Vyskumna-sprava-kult%C3%BAra-hodnotov%C3%A1-orient%C3%A1cia-obyvate%C4%BEov-SR.pdf>>
- NOVOSAD, A. (2022): Video: Tvrdé vulgarizmy v slovenskom dabingu seriálu Euphoria valcujú Instagram. „Je*eš s mojím bývalým,“ kričia po sebe postavy. In: *Refresher*, 07. 09. 2022. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://refresher.sk/121029-VIDEO-Tvrde-vulgarizmy-v-slovenskom-dabingu-serialu-Euphoria-valcuju-Instagram-Je-es-s-mojim-byvalym-kricia-po-sebe-postavy>>
- PAULÍK, J. (2023): Slovákov baví vulgárny dabing The Last of Us. „Len si z teba robím p**u,“ hovorí Ellie Joelovi. In: *Refresher*, 17. 3. 2023. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://refresher.sk/131256-Slovakov-bavi-vulgarny-dabing-The-Last-of-Us-Len-si-z-teba-robim-p-u-hovori-Ellie-Joelovi>>
- PUJOL, D. (2006): The Translation and Dubbing of „Fuck“ into Catalan: The Case of From Dusk till Dawn. In: *The Journal of Specialised Translation*, 6/2006. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <https://jostrans.soap2.ch/issue06/art_pujol.php>

TAFLINGER, R. (1996): *Sitcom: What It Is, How It Works*. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://www.public.wsu.edu/~taflinge/sitcom.html>>

ÚNIA FILMOVÝCH DISTRIBÚTOROV (2024): *Víkendový TOP 20*. Dostupné na internete: <<https://www.ufd.sk/wp/wp-content/uploads/2024/09/vikend-12.9.2024.pdf>> [Cit. 2024-15-09.]

VALENTOVÁ, L. (2024): Prečo na Deadpoola v Česku pustia už od 15 rokov a u nás až od 18? Aj vulgarizmus je na Slovensku vnímaný oveľa prísnejšie. In: *Denník N*, 12. 9. 2024. [Cit. 2024-25-09.] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/4175757/deadpoola-si-v-kine-dieta-nepozrie-ani-s-rodicom-pravidla-sa-nezmenili-pribudlo-filmov-urcenych-len-dospelym/#>>

WILLIAMS, O. (2015): *Deadpool: A Complete History*. In: *Empire*, 24. 8. 2015. [Cit. 2025-08-06.] Dostupné na internete: <<https://www.empireonline.com/movies/features/deadpool-complete-history/>>

Zákon o audiovizíi (2015). [Cit. 2024-27-09.] Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/40/>>

Recepcia prekladu získaná z:

Dostupné na internete: <<https://www.dabingforum.sk/viewtopic.php?p=35236#p35236>> [Cit. 2024-25-09.]

Dostupné na internete: <<https://www.csfd.cz/film/942759-deadpool-wolverine/recenze/>> [Cit. 2024-25-09.]

Dostupné na internete: <<https://www.facebook.sk/CINEMAXSLOVENSKO/>> [Cit. 2024-25-09.]

Summary

Deadpool & Wolverine: Vulgar and Obscene Lexis in Dubbing Translation

This paper is an auto-criticism and it analyses the factors influencing the translation of vulgarisms and offensive language in Slovak dubbing of *Deadpool & Wolverine*. Key factors affecting translation include audiovisual laws, dubbing norms, social norms, dubbing specifics, and the role of the dubbing actor. Additionally, film-related aspects like genre, audience, audiovisual elements, and character traditions in the target culture play a role, too. The analysis provides the frequency of vulgarisms in both the original and the translation as well as dispersion of translation variants. It does not categorize the expressivity of individual translation strategies – the reason is a subjective nature of auto-criticism and highly-individual perception of expressivity. On the other hand, the frequency of vulgarisms is emphasized as a critical factor for humour, as overuse may diminish their impact on the target reader. The study highlights the need for more translation variability in Slovak and recommends further audience reception studies to refine translation approaches, especially considering viewer demographics and a dynamic aspect of a social norm in translation.